

Smakelijke eters

Werkblad beschrijving interventie

Gebruik de HANDLEIDING bij dit werkblad

Werkblad erkenningscommissie, versie mei 2015

Dit is een gezamenlijk werkblad van de volgende kennisinstututen:

Colofon

Ontwikkelaar / licentiehouder van de interventie

Naam organisatie: Stichting Voedingscentrum Nederland
Postadres: Postbus 85700
E-mail: zie contactpersoon
Telefoon: 070 3068888

Website (van de interventie):

Informatie: <http://www.voedingscentrum.nl/professionals/kindervoeding-0-4-jaar/smakelijke-etters.aspx>

Webshop: <https://webshop.voedingscentrum.nl/ouderworkshop-smakelijke-etters.html>

Contactpersoon

Vul hier de contactpersoon voor de interventie in.

Naam : Karen van Drongelen
E-mail: drongelen@voedingscentrum.nl
Telefoon: 070 3068893

Referentie in verband met publicatie

Naam auteur interventiebeschrijving: Karen van Drongelen
Titel interventie: Smakelijke eters
Databank(en): CGL Loket Gezond Leven
Plaats, instituut: Den Haag, Stichting Voedingscentrum Nederland
Datum: 16 februari 2018

Het werkblad is een invulformulier voor het maken van een interventiebeschrijving, geordend naar onderwerp (doelgroep, doel, enzovoort). De onderwerpen volgen de criteria voor beoordeling. De interventiebeschrijving is een samenvatting van de beschikbare schriftelijke informatie over de interventie voor de bezoeker van de databanken effectieve interventies en voor de erkenningscommissie interventies. De informatie is van belang voor de beoordeling van de kwaliteit, effectiviteit en randvoorwaarden van de interventie.

[Kijk bij het invullen in de handleiding die bij dit werkblad hoort.](#)

Inhoud

Colofon	2
Inhoud	3
Samenvatting	4
Korte samenvatting van de interventie	4
Doelgroep	4
Doel	4
Aanpak	4
Materiaal	4
Onderbouwing	5
Onderzoek	5
1. Uitgebreide beschrijving	6
Beschrijving interventie	6
1.1 Doelgroep	6
1.2 Doel	7
1.3 Aanpak	7
2. Uitvoering	10
3. Onderbouwing	12
4. Onderzoek	16
4.1 Onderzoek naar de uitvoering	16
4.2 Onderzoek naar de behaalde effecten	17
5. Samenvatting Werkzame elementen	18
6. Aangehaalde literatuur	19
7. Praktijkvoorbeeld	22

Samenvatting

Eén A-4tje, max 600 woorden

Korte samenvatting van de interventie – max 150 woorden

‘Smakelijke Eters’ is een praktische workshop waarin de workshopleider actief met ouders van kinderen in de leeftijd van 4 maanden tot 4 jaar aan de slag gaat. In de workshop staat de smaakontwikkeling bij kinderen centraal. Smaakontwikkeling is belangrijk om gevarieerd te leren eten en vormt daarmee de basis van een gezond voedingspatroon. Het doel van de workshop is om ouders bewust te maken van wat er allemaal bij smaak komt kijken en hen handvatten te geven om binnen de opvoeding de smaakontwikkeling te stimuleren en daarmee een gezond eetpatroon bij hun kind te realiseren. De workshop duurt twee uur en is voor alle ouders met kinderen tussen 4 maanden en 4 jaar toegankelijk.

Doelgroep – max 50 woorden

Ouders van kinderen in de leeftijd van 4 maanden tot 4 jaar oud.

Doel – max 50 woorden

Ouders zijn bewust van het belang van smaakontwikkeling en hebben handvatten gekregen om binnen de opvoeding de smaakontwikkeling van hun kind(eren) te stimuleren. Via de ouders willen we bijdragen aan een gezond eetpatroon van kinderen in de leeftijd van 4 maanden tot 4 jaar.

Aanpak – max 50 woorden

‘Smakelijke eters’ is een twee uur durende workshop waarin de workshopleider actief met ouders aan de slag gaat. Aan de hand van verschillende smaakproeven ervaren ouders wat een kind meemaakt als het iets nieuws proeft. Daarnaast worden discussies tussen ouders gestimuleerd en tips/adviezen uitgewisseld. De workshopleider geeft achtergrondinformatie en tips.

Materiaal – max 50 woorden

Een pakket ‘Smakelijke eters’ bestaat uit:

- Handleiding
- 1 kaart met het smaakschema
- 3 kaarten van gerechten
- 3 kaarten van verschillende eetsituaties
- 100 flyers om deelnemers te werven
- 10 posters om deelnemers te werven
- Diverse voorbeelden van Informatiefolders van het Voedingscentrum

Onderbouwing – max 150 woorden

Let op: dit onderdeel hoeft niet ingevuld te worden voor erkenning op niveau 'Goed beschreven'.

De smaakontwikkeling op jonge leeftijd is één van de meest bepalende factoren in het voedingsgedrag van mensen. Het van jongs af aan stimuleren van een brede smaakontwikkeling is daarom van belang. Ouders spelen hierin een grote rol, onder andere door hun eigen voorbeeldgedrag alsmede de opvoedstijl die zij hanteren. Door ouders meer inzicht te geven in wat er allemaal komt kijken bij smaakontwikkeling en hen handvatten te geven om binnen de opvoeding de smaakontwikkeling te stimuleren kunnen zij een gezond eetpatroon van hun kind bevorderen.

Onderzoek – max 100 woorden

De in 2017 geactualiseerde workshop is getest door een aantal kindardiëtisten, waarbij ook deelnemers hun mening hebben gegeven over de workshop (bij onderdeel 2 bij materialen is meer te lezen over wat de actualisatie inhoudt).

Uit deze evaluatie bleek dat de inhoud en het niveau van de workshop goed aansluit bij de behoefte van de deelnemers. Deelnemers gaven na afloop aan meer te weten over een gezond eetpatroon en bewuster te zijn van het belang van smaakontwikkeling en het eigen voorbeeldgedrag. Tot slot gaven deelnemers aan meer zelfvertrouwen te hebben gekregen dat zij de smaakontwikkeling van hun kind konden stimuleren.

1. Uitgebreide beschrijving

Beschrijving interventie

Het werkblad is ook geschikt voor een samenvattende beschrijving van complexe of samengestelde interventies. Dit zijn interventies die uit twee of meer afzonderlijke onderdelen bestaan. Denk aan interventies met aparte onderdelen voor verschillende doelgroepen, zoals een leefstijlinterventie die zowel gericht is op de community als op de school als op de individuele docent. Of aan interventies met verschillende modules die bij een doelgroep 'op maat' worden toegepast.

Naarmate er meer onderdelen zijn is het aan te bevelen de structuur visueel weer te geven in een schema. Dit geldt met name voor de subdoelen en voor de aanpak van de interventie. Zie ook de aanwijzingen in de handleiding.

1.1 Doelgroep

Uiteindelijke doelgroep – max 100 woorden

Wat is de uiteindelijke doelgroep van de interventie?

De workshop 'Smakelijke eters' is ontwikkeld voor ouders van kinderen in de leeftijd van 4 maanden tot 4 jaar. Via de ouders proberen we het eetpatroon van kinderen te verbeteren. De workshop is toegankelijk voor alle ouders met kinderen in de leeftijd van 4 maanden tot 4 jaar.

Intermediaire doelgroep – max 100 woorden

Zijn er intermediaire doelgroepen? Zo ja, welke?

Nee, er zijn geen intermediaire doelgroepen.

Selectie van doelgroepen – max 250 woorden

Hoe wordt de (intermediaire)doelgroep geselecteerd? Zijn er contra-indicaties? Zo ja, welke?

De werving van de doelgroep vindt plaats via kinderdagverblijven, consultatiebureaus, peuterspeelzalen en voorscholen, buurthuizen en bibliotheken.

Betrokkenheid doelgroep – max 150 woorden

Was de doelgroep betrokken bij de (door)ontwikkeling van de interventie, en op welke manier?

De eerste versie van de workshop is uitgebreid getest onder de doelgroep. Ook bij de actualisering van de workshop in 2017 zijn een aantal toekomstige workshopleiders en deelnemers betrokken en is hun beoordeling meegenomen. Dit heeft geleid tot het ontwikkelen van diverse hulpmaterialen die beschikbaar zijn via de site (zie voor meer informatie 4.1).

1.2 Doel

Hoofddoel – max 100 woorden

Wat is het hoofddoel van de interventie?

Het hoofddoel van de workshop ‘Smakelijke eters’ is om ouders bewust te maken van het belang van smaakontwikkeling en hen handvatten te geven om binnen de opvoeding de smaakontwikkeling van hun kind(eren) te stimuleren. Via de ouders willen we bijdragen aan een gezond eetpatroon van kinderen in de leeftijd van 4 maanden tot 4 jaar.

Subdoelen – max 350 woorden

Wat zijn de subdoelen van de interventie? Indien van toepassing: welke subdoelen horen bij welke intermediaire doelgroepen of subdoelgroep(en)?

De subdoelen zijn:

- Ouders hebben meer kennis over een gezond eetpatroon (veel verschillende smaken)
- Ouders zijn bewust van het belang van smaakontwikkeling voor een gezond eetpatroon van hun kind.
- Ouders zijn bewust van het belang van hun eigen voorbeeldfunctie voor een gezond eetpatroon van hun kind.
- Ouders zijn bewust van hun eigen opvoedstijl en de invloed op het eetgedrag van hun kind.
- Ouders hebben meer vaardigheden* om de smaakontwikkeling van hun kind te stimuleren.
- Ouders hebben meer vertrouwen in hun eigen vaardigheden om de smaakontwikkeling van hun kind te stimuleren.

*Het gaat hier om consequent zijn, zelf het goede voorbeeld geven, en omgaan met afwijkende (ongewenste) reacties.

1.3 Aanpak

Opzet van de interventie – max 200 woorden

Hoe is de opzet van de interventie en wat is de omvang (duur, aantal contacten – indien van toepassing)?

Voeg eventueel een schema toe als bijlage.

‘Smakelijke Eters’ is een praktische workshop waarin de workshopleider actief met ouders aan de slag gaat.. De eenmalige workshop duurt twee uur. Er kunnen per workshop maximaal 20 ouders deelnemen. De optimale groeps grootte is echter 10-15 ouders. De workshop begeleidt de deelnemers op een actieve manier met informatie over smaakontwikkeling en tips over omgaan met de momenten aan tafel. Ouders gaan zelf aan de slag met proeven, maar er is ook gelegenheid om vragen te stellen en ervaringen uit te wisselen. De workshop wordt gegeven aan de hand van een uitgebreide handleiding

Inhoud van de interventie – max 1200 woorden

Welke concrete activiteiten worden uitgevoerd en -eventueel- in welke volgorde? Geef geen uitputtende beschrijving van activiteiten; het is voldoende als de lezer zich een beeld kan vormen van wat er gedaan wordt en hoe dit gedaan wordt.

Indien van toepassing per onderdeel samenvatten. Vergeet niet aandacht te besteden aan de werving. Bij interventies op maat: geef aan wat op basis van welke criteria wanneer wordt uitgevoerd. Geef ook aan wat minimaal moet worden uitgevoerd om de gestelde doelen te behalen.

De workshop 'Smakelijke eters' is interactief en biedt ruimte voor kennisoverdracht, bewustwording en voor het versterken van de opvoedcompetenties. De workshop, inclusief achtergrond, staat uitvoerig beschreven in de handleiding die workshopleiders dienen te gebruiken bij het geven van de workshop.

Deel 1 van de handleiding bevat uitgebreide informatie voor de workshopleider over smaak, smaakontwikkeling en gezonde voeding, multiculturele eetgewoonten en de invloed van opvoedstijlen op smaakontwikkeling. Deel 2 geeft specifieke informatie over het organiseren van de workshop. Hierin staan suggesties voor de workshopleider over het voorbereiden van de workshop. Het laatste deel is de handleiding voor het geven van de workshop. De vijf smaakproeven met uitleg voor ouders en praktische zaken voor de workshopleider staan hierin centraal.

De inhoud van de workshop wordt hieronder uitvoerig beschreven.

Introductie:

Ouders krijgen een korte uitleg over smaak en smaakontwikkeling (Wat is smaak, welke zintuigen zijn bij smaak betrokken en hoe wordt smaak beïnvloed door culturele, emotionele en psychologische factoren?). Door middel van kennisoverdracht wordt ook getracht de kennis van ouders over een gezond eetpatroon te vergroten.

Proef 1: Wat proef je?

Met behulp van proef 1 ontdekken ouders wat er allemaal komt kijken bij eten en proeven.

Eten kan verschillend smaken, afhankelijk van wat er daarvoor gegeten is. Zo is zure yoghurt nog zuurder als daarvoor iets zoets gegeten wordt.

Proef 2: Hoe smaakt die kleur?

De tweede smaakproef bestaat uit twee delen, waarin ouders de invloed van kleur op de smaakbeleving ontdekken.

Proef 3: Proef structuur en cultuur

Het blijkt dat ouders voorkeuren hebben voor bepaalde soorten groenten. Tijdens deze proef merken ouders dat kinderen soorten voeding die hun ouders niet lekker vinden of waarvan ze niet weten hoe ze klaargemaakt moeten worden ook niet snel eten. Een kind maakt dus vooral kennis met de smaakvoorkeuren van de ouders. Daarbij ervaren ouders ook dat hun oordeel over smaak ook bepaald wordt door hoe een product aanvoelt in de mond (structuur) en wat iemand gewend is. Ouders krijgen na afloop van de proef tijd om ervaringen met elkaar uit te wisselen over hun eigen smaakvoorkeuren en die van hun kinderen.

Proef 4: Wat de boer niet kent...

Tijdens proef 4 laat de workshopleider drie foto's rondgaan van gerechten: spaghetti met meelwormen, gegrilde waterkevers en oesters. De foto's dienen te illustreren dat mensen in eerste instantie afwijzend reageren op onbekend voedsel. De eigen afwijzende reactie worden hierbij gespiegeld aan die van het kind

als het iets nieuws te eten krijgt. Ouders leren hoe ze kinderen kunnen helpen bij het wennen aan vreemd eten door zelf het goede voorbeeld te geven, hen niet te dwingen om iets te eten, een product op een andere manier te bereiden en herhaaldelijk aan te bieden. Ouders krijgen ook de tijd om elkaar tips te geven hoe zij ermee omgaan als hun kind iets niet lust. De workshopleider geeft vervolgens feedback en eventueel nog extra tips aan de ouders.

Proef 5: Tafeltje dekje

In de laatste proef worden afbeeldingen van verschillende eettafels getoond: voor de televisie, een rommelige tafel en een mooi gedekte tafel. Met behulp van de foto's wordt een discussie op gang gebracht over hoe er bij ouders thuis gegeten wordt. Er komt aan bod of er op vaste tijden gegeten wordt, of de televisie aanstaat en of er wel eens problemen zijn tijdens het eten. Ouders krijgen tips over hoe ze het gezellig kunnen houden aan tafel en welke strategieën het eetgedrag van kinderen bevorderen of juist belemmeren. Ouders wisselen ervaringen met elkaar uit hoe de sfeer bij hen aan tafel is en kunnen elkaar wederom tips geven. De workshopleider legt uit dat een autoritatieve of gezaghebbende opvoedingsstijl, waarbij ouders duidelijke regels en structuur aan het kind bieden, de meest positieve effecten heeft op het eetgedrag van het kind.

In de workshop wordt er dus ingespeeld op het vergroten van bewustzijn, kennis, vaardigheden en eigen-effectiviteit van ouders met betrekking tot de smaakontwikkeling van hun kind.

Tot slot kunnen de workshopleiders alle deelnemers een samenvatting over smaak meegeven (te downloaden via Voedingscentrumsite).

2. Uitvoering

Materialen – max 200 woorden

Welke materialen zijn beschikbaar voor de uitvoering, werving en evaluatie van de interventie?

De verzenddoos met materialen voor de workshop is te bestellen in de webshop van het Voedingscentrum en bestaat uit:

- Een handleiding met duidelijke uitleg over de workshop en achtergrondinformatie over (op)voeding.
- 100 flyers en 10 posters voor het werven van deelnemers
- 7 kaarten met foto's/uitleg (nodig bij de proeven)
- Voorbeelden van informatiematerialen van het Voedingscentrum

Ook staan er nog materialen online die kunnen worden gebruikt, zie onderaan deze pagina:

<https://www.voedingscentrum.nl/professionals/kindervoeding-0-4-jaar/smakelijke-eters.aspx>

Het aanbieden van de workshop via een verzenddoos (€9,95) is eind 2017 gestart en is in de plaats gekomen van een complete 'Smaakkist' (€ 150,-) met alle materialen voor de workshop.

De hierboven genoemde materialen in de verzenddoos zijn ook geactualiseerd. Zo zijn de inzichten rondom de nieuwe Schijf van Vijf verwerkt en is de aangepaste huisstijl van het Voedingscentrum doorgevoerd.

Tijdens de workshop is het belangrijk dat er voldoende stoelen en tafels zijn. Een flip-over of ander bord kan handig zijn om tijdens de workshop wat op te schrijven. Bij de workshop wordt er gebruik gemaakt van diverse materialen en zijn er diverse ingrediënten nodig (deze zijn te vinden in de handleiding).

Locatie en type organisatie – max 200 woorden

Waar kan de interventie uitgevoerd worden en welk(e) soort(en) organisatie(s) kan/kunnen de interventie uitvoeren?

De workshop kan ingezet worden op kinderdagverblijven, peuterspeelzalen en voorscholen.

Voor het CJG kan het een mooie aanvulling zijn bijvoorbeeld tijdens een 7 maanden-groepsconsult op het consultatiebureau.

Ook buurthuizen en bibliotheken die een activiteit over voeding voor ouders van jonge kinderen willen organiseren kunnen de workshop geven.

De workshop kan doorgaans gegeven worden op de eigen locatie omdat er niet meer nodig is dan een zaaltje waar de workshop gegeven kan worden.

Opleiding en competenties van de uitvoerders – max 200 woorden

Wie zijn de uitvoerders en welke opleiding en competenties hebben zij nodig?

Kinderdiëtisten, gewichtsconsulenten, consultatiebureau medewerkers en enthousiaste pedagogisch medewerkers van kinderopvang (bijvoorbeeld coaches Gezonde Kinderopvang), peuterspeelzalen of voorscholen kunnen de workshop geven. De handleiding is heel duidelijk en biedt voldoende uitleg. Voor meer (achtergrond-)informatie kunnen de uitvoerders op de website van het Voedingscentrum terecht en voor eventuele inhoudelijke vragen bij de servicedesk voor professionals van het Voedingscentrum.

Tijdens de tweedaagse 'Train de Trainer-opleiding' tot 'Coach Gezonde Kinderopvang' krijgen stafmedewerkers uit de kinderopvang uitleg over het pakket en wordt de workshop actief aangereikt. Eind 2018 waren al 400 van deze coaches opgeleid en ook in 2019 worden er weer 20 trainingen gegeven waarbij totaal circa 300 coaches worden opgeleid.

Kwaliteitsbewaking – max 200 woorden *Hoe wordt de kwaliteit van de interventie bewaakt?*

Workshopleiders moeten ervaring hebben met het geven van themabijeenkomsten aan ouders om de workshop te kunnen geven. Inhoudelijk hebben ze voldoende houvast aan de handleiding voor de uitvoering, waar alles van A-Z wordt beschreven. Het Voedingscentrum biedt de workshop aan in de webshop, maar is niet verantwoordelijk voor kwaliteitsbewaking en/of borging.

Randvoorwaarden – max 200 woorden

Wat zijn de organisatorische en contextuele randvoorwaarden voor een goede uitvoering van de interventie?

Er zijn geen specifieke organisatorische en contextuele randvoorwaarden voor een goede uitvoering van de interventie nodig. Het is wel belangrijk dat er voorafgaand van de workshop de producten voor de smaakproeven ingekocht worden en de benodigde materialen, tafels en stoelen aanwezig zijn.

Implementatie – max 200 woorden

Is er een systeem voor implementatie? Geef een samenvatting.

In de handleiding staat uitvoerig beschreven hoe de workshop georganiseerd en uitgevoerd dient te worden. Deze handleiding is de leidraad voor de workshopleiders. Er is geen systeem voor verdere implementatie van de workshop.

Kosten – max 200 woorden

Wat zijn de kosten van de interventie? Benoem daarbij de personele (in aantallen uren) en de materiële kosten.

Het workshoppakket kan online besteld worden en kost € 9,95 (exclusief verzendkosten).

Er van uitgaande dat er op de locaties de rest van de materialen (bijv. bakjes, lepels, thermoskan, snijplank) beschikbaar zijn, komen daar alleen de kosten van de boodschappen van maximaal € 20,- bovenop.

Het geven van de workshop kost een eerste keer circa 6 uur. Dit is inclusief lezen, boodschappen doen en de materialen bij elkaar zoeken en klaar zetten. Als de workshop vaker wordt gedraaid, zal het circa 4 uur per workshop kosten.

2. Onderbouwing

Probleem – max 400 woorden

Voor welk probleem of (mogelijk) risico is de interventie ontwikkeld? Omschrijf aard, ernst, spreiding en gevolgen.

Voedingsgewoontes worden vaak al van jongs af aan gevormd en zijn daarom sterk bepalend voor het eetgedrag op latere leeftijd (Schwartz, Scholtens, Lalanne, Weenen & Nicklaus, 2011; Savage et al., 2007). Dit geldt ook voor de smaakontwikkeling. Onderzoek wijst uit dat smaakontwikkeling op jonge leeftijd een van de meest bepalende factoren is in het voedingsgedrag op latere leeftijd (e.g., Kelder, Perry, Klepp & Lytle, 1994; Beauchamp, Mennella & Julie, 2009; Schwartz; Schwartz et al., 2011). Er bestaan individuele verschillen tussen kinderen in wat ze lekker vinden en wat ze minder lekker vinden. De voorkeur voor zoete smaken is universeel aanwezig bij pasgeboren kinderen, even als een aversie ten opzichte van zure of bittere smaken (Scaglioni, Salvioni, & Galimberti, 2008). Groente- en sommige fruitsoorten hebben een bittere of zure smaak waar kinderen aan zullen moeten wennen. Het is daarom belangrijk op jonge leeftijd te starten met het aanbieden van verschillende smaken voor het aanleren van een gezond en gevarieerd voedingspatroon (Lanting et al., 2013). Tussen het tweede en derde levensjaar van het kind zijn veel voedselvoorkeuren al gevormd (Hetherington et al., 2011; Schwartz et al., 2011). Jong beginnen met het wennen aan verschillende smaken verhoogd dan ook de acceptatie van nieuwe voedingsmiddelen op latere leeftijd (Harris, 2008).

Ouders spelen hierin een cruciale rol. Zij bepalen niet alleen wat kinderen eten, maar ze hebben via hun opvoedstijl en eigen gedrag ook een belangrijke invloed op het voedingsgedrag van hun kind (Gerards et al., 2016; Larsen et al., 2015). Ouders met jonge kinderen bevinden zich in een fase in hun leven waarin zij met veel veranderingen te maken krijgen op het gebied van voeding. Zo zullen zij voor het eerst meemaken dat hun kind iets niet wil weten. Een kind moet soms wel 10 tot 15 keer iets proeven voordat het een smaak accepteert (Wardle et al., 2003). Bovendien kan in de leeftijdsfase die centraal staat in de workshop (4 maanden tot 4 jaar) koppig peutergedrag de smaakontwikkeling extra belemmeren.

Om gezond te eten is een gevarieerd eetpatroon van belang, zodat kinderen alle voedingsstoffen binnen krijgen die ze nodig hebben (Skinner, Carruth, Bounds, Ziegler, & Reidy, 2002). Een kind dat veel verschillende smaken leert kennen, eet gemakkelijker gevarieerd dan een kind met een eenzijdige smaak (Gerrish & Mennella, 2001; Nicklaus 2017). Ouders vinden gezonde voeding doorgaans wel belangrijk, maar in de praktijk is het aanleren van gezonde voedingsgewoonten best een uitdaging. Voorlichting aan en begeleiding van ouders is daarom belangrijk om de smaakontwikkeling op jonge leeftijd te stimuleren en ongezonde eetpatronen op latere leeftijd te voorkomen.

Oorzaken – max 400 woorden

Welke factoren veroorzaken het probleem of (mogelijk) risico?

Het niet goed aanleren van gezonde voedingsgewoonten, inclusief smaakontwikkeling, door ouders kan worden veroorzaakt door een aantal factoren. Soms komt het door een gebrek aan kennis. Ouders weten dan zelf niet goed wat een gezond eetpatroon is en/of welke belangrijke rol smaakontwikkeling speelt in het eetgedrag van hun kind. Zo weten ouders bijvoorbeeld niet dat zij voedsel herhaaldelijk moeten blijven aanbieden, zelfs als het kind het een aantal keren afwijst, omdat het afwijzen van een eten en normale fase

is in de ontwikkeling van het eetgedrag van kinderen (Mitchell et al., 2013). Daarnaast geven ouders soms onbewust het verkeerde voorbeeld, bijvoorbeeld doordat zij zelf een beperkt smaakpalet hebben en weinig gevarieerd eten (Carruth & Skinner, 2000; Wardle et al., 2005). Het kan er ook aan liggen dat ouders opvoedingspraktijken inzetten die juist averechts werken in de smaakontwikkeling. Het kind dwingen om iets te eten kan er bijvoorbeeld toe leiden dat het helemaal niet meer wil eten van het type voedsel dat aangeboden wordt (Galloway et al., 2005; 2006). Daarnaast is het ook mogelijk dat het ouders ontbreekt aan de vaardigheden of het vertrouwen om te gaan met lastige situaties aan tafel en/of het stimuleren van de smaakontwikkeling.

Let op: dit onderdeel hoeft niet ingevuld te worden voor erkenning op niveau 'Goed beschreven'.

Aan te pakken factoren – max 200 woorden

Welke factoren pakt de interventie aan en welke onder 1.2 benoemde (sub)doelen horen daarbij?

De workshop 'Smakelijke eters' richt zich op het bewust maken van ouders van het belang van smaakontwikkeling en het vergroten van hun vertrouwen en vaardigheden om binnen de opvoeding de smaakontwikkeling van hun kind(eren) te stimuleren. Er wordt dus specifiek ingespeeld op de determinanten: bewustzijn, kennis, vaardigheden en eigen-effectiviteit.

Hier horen de volgende subdoelen bij:

- Ouders hebben meer kennis over een gezond eetpatroon (veel verschillende smaken) (kennis)
- Ouders zijn bewust van het belang van smaakontwikkeling voor een gezond eetpatroon van hun kind. (bewustzijn)
- Ouders zijn bewust van het belang van hun eigen voorbeeldfunctie voor een gezond eetpatroon van hun kind. (bewustzijn)
- Ouders zijn bewust van hun eigen opvoedstijl en de invloed op het eetgedrag van hun kind. (bewustzijn)
- Ouders hebben meer vaardigheden* om de smaakontwikkeling van hun kind te stimuleren. (vaardigheden)
- Ouders hebben meer vertrouwen in hun eigen vaardigheden om de smaakontwikkeling van hun kind te stimuleren. (eigen-effectiviteit)

*Het gaat hier om consequent zijn, zelf het goede voorbeeld geven, en omgaan met afwijkende (ongewenste) reacties.

Let op: dit onderdeel hoeft niet ingevuld te worden voor erkenning op niveau 'Goed beschreven'.

Verantwoording – max 1000 woorden

Maak aannemelijk dat met deze aanpak ook daadwerkelijk de doelen bij deze doelgroep bereikt kunnen worden.

Het uiteindelijke doel van de workshop is de smaakontwikkeling bij jonge kinderen bevorderen door ouders bewust te maken van wat er allemaal komt kijken bij smaak en hen handvatten te geven om binnen de opvoeding de smaakontwikkeling te stimuleren. De workshop speelt in op bewustzijn, kennis, vaardigheden en zelf-effectiviteit van ouders. De leeftijdscategorie van 4 maanden tot 4 jaar is gekozen, omdat in deze periode de basis voor de smaakontwikkeling wordt gelegd (Breen, Plomin, & Wardle, 2006).

Voedingspatronen bij jonge kinderen moeten nog aangeleerd worden of zijn minder ingeslepen en daardoor dus makkelijker te veranderen dan wanneer kinderen ouder worden (Bulk-Bunschoten, Renders, Leerdam, & Hirasing, 2005).

Onderzoek heeft aangetoond dat het beperkte kennis over voeding samenhangt met ongezonde eetpatronen en dat het verschaffen van informatie over voeding de kennis over een gezond eetpatroon kan vergroten (Wardle et al. 2000; Worsley, 2002). Bewustzijn een belangrijke determinant van het voedingsgedrag, met name omdat mensen zich niet vaak bewust zijn van de negatieve uitkomsten van hun gedrag (Brug, 2004). Uit onderzoek blijkt dan ook dat bewustwording van ongezond eetgedrag sterk samenhangt met intenties om verandering aan te brengen in het eetgedrag (Brug, 2008). Onder eigen-effectiviteit valt de mate van controle met betrekking tot gedrag, de inschatting van de moeilijkheid van de vaardigheid en de mate waarin iemand zelfvertrouwen heeft in het vertonen van gedrag (Kremers et al., 2008). De eigen-effectiviteit is een van de sterkste voorspellers van gedragsverandering (Glanz, Rimer, & Viswanath, 2008). Vaardigheden hangen sterk samen met deze eigen-effectiviteit. Vaardigheden zijn belangrijk om een bepaald (nieuw) gedrag te kunnen uitvoeren. Wanneer ouders bijvoorbeeld niet over de vaardigheden beschikken om een gezond eetpatroon bij hun kind te realiseren, terwijl zij wel hadden ingeschat deze vaardigheden te beheersen, zal het gewenste gedrag alsnog niet gerealiseerd kunnen worden (Kremers et al., 2008). Hetzelfde geldt voor kennis; wanneer ouders wel kennis hebben over het belang van smaakontwikkeling, maar niet de vaardigheden om de smaakontwikkeling van hun kind daadwerkelijk te stimuleren zal het gewenste gedrag niet bereikt worden.

Om in te spelen op deze determinanten worden verschillende methoden gebruikt, namelijk informatieoverdracht, actief leren, directe ervaring, guided practice en modeling.

Actief leren en directe ervaring worden ingezet in de smaakproeven. Door ouders zelf smaakproeven uit te laten voeren, ervaren en leren ouders welke factoren van invloed zijn op hun eigen smaak en worden ze zich bewust van de ervaringen die hun kinderen meemaken tijdens het proeven. Directe ervaring is een belangrijke methode om attitude te beïnvloeden (Bartholomew et al., 2006). Guided practice en modeling worden ingezet om in te spelen op eigen-effectiviteit en vaardigheden. Deze methoden zijn afgeleid uit de Sociaal Cognitieve Theorie (Bandura, 1986), waarin gesteld wordt dat mensen leren door 'te doen', het gedrag van anderen te observeren en feedback te ontvangen.

Gedurende de workshop leren ouders hoe ze positief eetgedrag bij hun kinderen kunnen realiseren en welke strategieën juist een averechts effect hebben. De workshop heeft een positieve insteek en is niet betuttelend of belerend. De workshop is zo opgesteld dat ouders door middel van smaakproeven zelf kunnen ervaren hoe het voor kinderen is om in aanraking te komen met nieuwe smaken. Op deze manier leren ze zich niet alleen te verplaatsen in wat het kind meemaakt, maar zijn ze ook actief betrokken bij de workshop. Zo wordt

aannemelijk gemaakt dat ouders geïnspireerd worden om de smaakontwikkeling bij hun kinderen te bevorderen. De workshopleider heeft hierin een coachende rol.

Het is niet onderzocht hoe lang de workshop beklijft en welke effecten het volgen van de workshop heeft op de kennis en vaardigheden van ouders, of de smaakontwikkeling van het kind op de lange termijn.

Let op: dit onderdeel hoeft niet ingevuld te worden voor erkenning op niveau 'Goed beschreven'.

3. Onderzoek

4.1 Onderzoek naar de uitvoering – max 600 woorden

Wat is op basis van het beschikbare onderzoek bekend over de uitvoering van de interventie?

Beschrijf kort welke onderzoeken zijn gedaan en wat daarvan de uitkomsten waren. Stuur bij het indienen van het werkblad de volledige publicatie van ieder genoemd onderzoek mee.

Beschrijf per onderzoek:

- a) De titel, auteurs, organisatie en jaar van uitgave (indien gepubliceerd)
- b) Het type onderzoek, de onderzoeksmethode en de omvang van het onderzoek
- c) Een samenvatting van de meest relevante uitkomsten met betrekking tot inzicht in de mate waarin activiteiten zijn uitgevoerd volgens plan, het bereik van de interventie, de waardering en ervaring van de uitvoerders en doelgroep, succes- en faalfactoren, en -indien beschikbaar- de uitvoerbaarheid, de randvoorwaarden en de omgevingsvariabelen.

Proceसेvaluatie

Om na te gaan hoe de vernieuwde versie van de workshop wordt gebruikt en gewaardeerd wordt is in 2017 een pilot uitgevoerd. Vier kinderdiëtisten hebben de workshop gegeven en werden naar hun ervaringen en mening gevraagd. Ook de deelnemers hebben een vragenlijst ingevuld. In totaal hebben 37 vrouwelijke deelnemers, grotendeels met Nederlandse achtergrond deelgenomen aan de workshop. Alle achtergrondinformatie en resultaten zijn ook terug te lezen in het Pilot verslag 'Smakelijke eters'.

Resultaten

Uit de procesevaluatie blijkt dat de workshop door zowel de workshopleiders als de ouders positief gewaardeerd wordt. De tijdsduur van de workshop wordt over het algemeen als goed beoordeeld. De inhoud en het niveau van de workshop bleek goed aan te sluiten bij de behoefte van de deelnemers. Alleen het werven en voorbereiden lijkt lastiger en kost meer tijd dan gedacht. Beide groepen zijn tevreden over de materialen en vinden deze duidelijk. In sommige gevallen was er behoefte aan meer achtergrondinformatie over gezonde voeding en een begeleidende PowerPoint presentatie of filmpje(s) over smaak. Deelnemers gaven na afloop aan meer te weten over een gezond eetpatroon en bewuster te zijn van het belang van smaakontwikkeling en het eigen voorbeeldgedrag. Tot slot gaven deelnemers aan meer zelfvertrouwen te hebben gekregen dat zij de smaakontwikkeling van hun kind konden stimuleren.

Conclusie en aanbevelingen

De workshop Smakelijke eters wordt door zowel workshopleiders als ouders positief gewaardeerd. Ondanks de positieve waardering kan de workshop op enkele punten verbeterd worden.

- Het ideale aantal deelnemers ligt tussen de 10 tot 15 deelnemers. Meer dan 15 deelnemers is erg intensief. Bij minder dan 10 zijn de verhouding tussen kosten en baten wel erg schreef.
- Het is lastig om aan 10 tot 15 deelnemers te komen. Nog beter advies over/hulp bij werving is een belangrijk aandachtspunt voor het welslagen van de methode.

- De workshop scoort een 7,9 onder de deelnemers en scoort daarmee nog hoger dan de ingeschatte score van de workshopleiders.
- Workshopleiders zijn tevreden over de materialen en dit geldt ook voor de deelnemers. De workshopleiders zouden nog wel iets mee willen geven dat echt aansluit bij het onderwerp anders dan de basisfolders.**
- Er is aangegeven dat een PowerPoint presentatie behulpzaam zou zijn bij het geven de workshop, hetzelfde geldt ook voor filmpjes over proeven.

Aanpassingen naar aanleiding van de uitkomsten van de pilot:

De tekst in de website over de workshops en de pagina over de workshop op het professionalsdeel van de Voedingscentrumsite zijn aangepast (<http://www.voedingscentrum.nl/professionals/kindervoeding-0-4-jaar/smakelijke-etters.aspx>). Er is nu onder andere ook een sfeerfilmpje te zien, waardoor workshopleiders en deelnemers een algemeen indruk van de interventie kunnen krijgen. Ook zijn quotes van deelnemers toegevoegd. Er zijn drie op maat aanpasbare documenten gemaakt en op de site geplaatst, die ingezet kunnen worden voor de werving. Het betreft een brief aan de ouders, nieuwsbericht en een persbericht. Ook is er een PowerPointpresentatie ontwikkeld die optioneel kan worden gebruikt evenals een samenvatting over smaakontwikkeling welke geprint aan de deelnemers kan worden meegegeven.

4.2 Onderzoek naar de behaalde effecten – max 600 woorden

Wat is op basis van het beschikbare onderzoek bekend over de behaalde effecten met de interventie?

Beschrijf kort welke onderzoeken zijn gedaan en wat daarvan de uitkomsten waren. Stuur bij het indienen van het werkblad de volledige publicatie van iedere genoemde studie mee.

Beschrijf per onderzoek:

- a) De titel, auteurs, organisatie en jaar van uitgave
- b) Het type onderzoek, de meetinstrumenten en de omvang van het onderzoek
- c) Een samenvatting van de meest relevante uitkomsten met betrekking tot het bereik van de interventie, de gevonden effecten en -indien beschikbaar- de door de doelgroep ervaren effectiviteit en de mate waarin de veronderstelde werkzame elementen daadwerkelijk zijn uitgevoerd.

Let op: dit onderdeel (4.2) hoeft niet ingevuld te worden voor erkenning op de niveaus 'Goed beschreven' en 'Goed onderbouwd'.

4. Samenvatting Werkzame elementen

Wat zijn de werkzame elementen van deze interventie waardoor de gestelde doelen bij de doelgroep gerealiseerd worden? Geef een puntsgewijs overzicht van de belangrijkste werkzame elementen van de interventie. Denk daarbij aan inhoudelijke en praktische elementen.

Max 250 woorden

Werkzame interventie elementen

In de workshop 'Smakelijke eters' wordt gebruik gemaakt van de volgende werkzame elementen:

- Informatie over de link tussen gedrag en gezondheid
- Informatie over de voor- en nadelen van eigen gedrag
- Het geven van instructies
- Het geven van feedback op prestaties.

Deze elementen zijn door TNO aangewezen als goede combinatie van werkzame elementen (Factsheet 'werkzame elementen van voeding- en beweginginterventies', TNO).

In de workshop wordt ook gebruik gemaakt van advies op maat: afhankelijk van de vragen die ouders hebben wordt er meer aandacht besteed aan bepaalde proeven, wat de betrokkenheid van ouders vergroot.

De drempel voor het volgen van de workshop is laag, indien de workshop gegeven wordt door een professional die bekend is bij ouders en gegeven wordt op een locatie die makkelijk te bereiken is voor ouders (en waar zij al vaker komen).

Let op: dit onderdeel hoeft niet ingevuld te worden voor erkenning op niveau 'Goed beschreven'.

5. Aangehaalde literatuur

Maak een alfabetische lijst van alle in deze beschrijving aangehaalde literatuur en gebruik hiervoor de APA-normen (variant met kleine letters, zie aanwijzingen in de handleiding).

Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action : a social cognitive theory*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.

Bartholomew, L. K., Parcel, G. S., Kok, G., & Gottlieb, N.H. (2006). *Planning health promotion programs. An intervention mapping approach*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Beauchamp, G.K., Mennella, J.A., & Julie, A. (2009). Early flavor learning and its impact on later feeding behavior. *Journal of Pediatric Gastroenterology and Nutrition*, 48, S25–30.

Breen, F. M., Plomin, R., & Wardle, J. (2006). Heritability of food preferences in young children. *Physiology & Behavior*, 88, 443-447.

Brug, J. (2008). Determinants of healthy eating: motivation, abilities and environmental opportunities. *Family Practice*, 25, 50-55.

Brug, J. (2004). De consument en determinanten van voedingsgedrag. In: *Volksgezondheid Toekomst Verkenning, Nationaal Kompas Volksgezondheid*. Bilthoven: RIVM.

Bulk-Bunschoten, A.M.W., Renders C.M., Leerdam F.J.M. van, Hirasing R.A. (2005). *Het overbruggingsplan voor kinderen met overgewicht. Methode voor individuele primaire en secundaire preventie in de jeugdgezondheidszorg*. VU Medisch Centrum.

Carruth, B R., & Skinner, J. D. (2000). Revisiting the picky eater phenomenon: neophobic behaviors of young children. *Journal of the American College of Nutrition*, 19, 771,780.

Galloway, A. T., Fiorito, L. M., Francis, L. A., & Birch, L. L. (2006). 'Finish your soup'. Counterproductive effects of pressuring children to eat on intake and affect. *Appetite*, 46, 318–323.

Galloway, A. T., Fiorito, L. M., Lee, Y., & Birch, L. L. (2005). Parental pressure, dietary patterns, and weight status in girls who are 'picky eaters'. *Journal of the American Dietetic Association*, 105, 541–548.

Glanz, K., Rimer, B.K., & Viswanath, K. (2008). *Health Behavior and Health Education. Theory, Research and Practice*. Wiley & Sons, San Francisco.

Gerards, S.M., Niermann, C., Gevers, D.W., Eussen, N., & Kremers, S.P.(2016). Context matters! The relationship between mother-reported family nutrition climate, general parenting, food parenting practices and children's BMI. *BMC Public Health*, 16, 1018.

Gerrish, C.J., & Mennella, J.A. (2001). Flavor variety enhances food acceptance in formula-fed infants. *The American Journal of Clinical Nutrition*, 73, 1080-5.

- Harris, G. (2008). Development of taste and food preferences in children. *Current Opinion in Clinical Nutrition and Metabolic Care*, 11, 315-319.
- Hetherington, M.M., Cecil, J.E., Jackson, D.M., & Schwartz, C. (2011). Feeding infants and young children. From guidelines to practice. *Appetite*, 57, 791-5.
- Kelder, S. H., Perry, C. L., Klepp, K. I., & Lytle, L. L. (1994). Longitudinal tracking of adolescent smoking, physical activity, and food choice behaviors. *American Journal of Public Health*, 84, 1121- 1126.
- Kremers, S., Lechner, L., Meertens, R. & Vries, de, H. (2008). Determinanten van gedrag. In Assema, van, P., Brug, J. & Lechner, L. (Eds.). *Gezondheidsvoorlichting en gedragsverandering. Een planmatige aanpak.* (p. 75-105). Assen: Van Gorcum.
- Lanting CI, Heerdink-Obenhuijsen N, Schuit-van Raamsdonk HLL, et al. (2013). Richtlijn: JGZ-richtlijn Voeding en eetgedrag. Utrecht; Nederlands Centrum Jeugdgezondheid.
- Larsen, J.K., Hermans, R.C.J., Sledens, E.F., Engels, R.C.M.E., Fisher, J.O., & Kremers, S.P. (2015). How parental dietary behavior and food parenting practices affect children's dietary behavior. Interacting sources of influence? *Appetite*, 89, 246-257.
- Mitchell, G.L., Farrow, C., Haycraft, E., & Meyer, C. (2013). Parental influences on children's eating behaviour and characteristics of successful parent-focussed interventions. *Appetite*, 60, 85-94.
- Nicklaus, S. (2017). The role of dietary experience in the development of eating behavior during the first years of life. *Annals of Nutrition & Metabolism*, 70, 241-245.
- Savage, J.S., Fisher, J.O., Birch, L.L (2007). Parental influence on eating behavior: conception tot adolescence. *The Journal of Law, Medicine, & Ethics*, 35, 22-34.
- Scaglioni, S., Salvioni, M., & Galimberti, C. (2008). Influence of parental attitudes in the development of children eating behaviour. *British Journal of Nutrition*, 99, 22-25.
- Schwartz, C., Scholtens, P.A., Lalanne, A., Weenen, H., Nicklaus, S. (2011). Development of healthy eating habits early in life. Review of recent evidence and selected guidelines. *Appetite*, 57, 796-807.
- Skinner, J. D., Carruth, B. H., Bounds, W., Ziegler, P., & Reidy, K. (2002). Do food-related experiences in the first 2 years of life predict dietary variety in school-aged children? *Journal of Nutrition Education and Behavior*, 34, 310-315.
- Wardle, J., Carnell, S., & Cooke, L. (2005). Parental control over feeding and children's fruit and vegetable intake. How are they related? *Journal of the American Dietetic Association*, 105, 227–232.
- Wardle, J., & Huon, G. (2000). An experimental investigation of the influence of health information on children's taste preferences. *Health Education Research*, 15, 39–44

Wardle, J., Cooke, L.J., Gibson, L., Sapochnik, M., Sheiham, A., & Lawson, M. (2003). Increasing children's acceptance of vegetables: a randomized trial of parent-led exposure. *Appetite*, 40, 155-162.

Worsley, A. (2002). Nutrition knowledge and food consumption: can nutrition knowledge change food behaviour? *Asia Pacific Journal of Clinical Nutrition*, 3, S579-85.

6. Praktijkvoorbeeld

Beschrijf, indien beschikbaar, in max. 600 woorden een praktijkvoorbeeld van de uitvoering van de interventie: hoe was de situatie voor, tijdens en na de interventie?

Op de website van het Voedingscentrum is meer informatie over de interventie te lezen. Er is ook een film gemaakt, die een sfeerimpressie geeft: <http://www.voedingscentrum.nl/smakelijke-eters>.